

Opinnäytetyö (AMK)

Musiikki

Muusikko (Sävellys)

2014

Kimmo Laaksonen

A: SÄVELLYSKONSERTTI

24.01.2014 SIGYN-SALISSA

B: MITÄ ON LUOVUUS?

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Musiikin koulutusohjelma | Muusikko (Sävellys)

2014 | Sivumäärä 30

ohjaaja: Soili Lehtinen

Kimmo Laaksonen

A: SÄVELLYSKONSERTTI

B: MITÄ ON LUOVUUS?

Opinnäytteeni koostuu kahdesta osiosta, taiteellisesta ja kirjallisesta. Taiteellinen osio on sävellyskonsertti, jossa esitettiin sävellyksiäni. Sävellyskonsertti esitettiin 24.1.2014 Sigyn-salissa ja se oli osa What Ever Works Vol. 2 -nykymusiikkifestivaalia.

Kirjallisessa osiossa selvitän luovuuden tutkimuksen eri näkökulmia ja pohdin omia kokemuksiani luovuudesta, erilaisia luovuuteen liittyviä persoonallisuuden piirteitä sekä luovaa prosessia. Lopuksi luon yleiskatsauksen yksilön mahdollisuuksiin luovuuden kehittämiseksi.

.

ASIASANAT:

Luovuus, prosessi, flow

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of Music | Musician (Composing)

2014 | Total number of pages: 30

Soili Lehtinen

Kimmo Laaksonen

A: COMPOSITION CONCERT 24.01.2014 AT THE SIGYN-HALL

B: WHAT IS CREATIVITY?

My thesis includes two parts, artistic and written part. The artistic part was a composition concert 24.1.2014 at the Sigyn Hall. The concert was a part of What Ever Works Vol. 2 - Contemporary Music Festival.

This written part is about creativity. I'm clearing up different perspectives of creativity and reflecting on my own experiences about it, different personality features that are connected to creativity and creative process. Finally there is an overview to possibilities to improve one's creativity.

KEYWORDS:

Creativity, Process, Flow

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 MITÄ ON LUOVUUS?	7
2.1. LUOVA IHMINEN	16
2.2. LUOVA PROSESSI	22
2.3. FLOW	26
3 LOPUKSI	28
LÄHTEET	30

LIITTEET

Liite 1. Tervetuloa konserttiin!

Liite 2. Tallenne sävellyskonsertista (CD)

1. JOHDANTO

Opinnäytteeni koostuu kahdesta osiosta, taiteellisesta ja kirjallisesta.

Taiteellinen osio on sävellyskonsertti, jossa esitettiin sävellyksiäni.

Sävellyskonsertti esitettiin 24.1.2014 Sigyn-salissa ja se oli osa What Ever Works Vol. 2 -nykymusiikkifestivaalia.

Luovuus on sana, johon törmää nykypäivänä joka puolella. Sitä tutkitaan, siitä julkaistaan kirjoja ja lehdistä löytyy tutkimustuloksia, jotka kertovat kuinka saamme aivomme toimimaan luovemmin. Elämänhallintaoppaat, -kurssit ja -nettisivustot kertovat meille kuinka saamme luovuutemme esiin ja vapaudumme sitä rajoittavista kahleista. Luovuus on ihmisessä. Tutkija Mihail Csikszentmihalyin sanoin ”olla ihminen on olla luova”. Lapsien sanotaan olevan luovia luonnostaan heidän leikkiessään ja tutkiessaan maailmaansa. Myös taiteilijoiden sanotaan kykenevän tutkimaan ja suhtautumaan elämän ilmiöihin lapsen tavoin tuoreesti vailla jäykistyneitä ennakkokäsityksiä sekä omaavan kyvyn leikkiä keksimillään ideoilla. Tämä mahdollistaa nähdä asiat uusina, uusista näkökulmista ja voi siten johtaa omaperäiseen tuotokseen, luovaan tuotteeseen.

Säveltämisen ajattelen olevan lähtökohtaisesti uuden luomista tai ainakin siihen pyrkivää. Se on myös toisinaan ”vain” omien rajojen venyttämistä ja oman osaamisen kehittämistä. Aloittaessani sävellysoopinnot avopuolisoni äiti kysyi ilmeisen tosissaan ja hieman hämmästyneenä: ”Eikös ne (sävellykset) ole jo sävelletty?” Oli minun vuoroni hämmentyä. Yritin jotain selittää kulttuurin ja musiikin eteenpäin menemisestä. Onhan se tottakin. Kun mietimme jotain taiteen alaa, yksittäisiä teoksia, sävellyksiä, katsomme usein menneisyyteen, klassisen musiikin kohdalla yleensä hyvinkin kauas ja vain sinne. Kysyin itseltäni miksi säveltää, miksi luoda uutta?

Jonkin aikaa pohdin melko vakavissani näitä kysymyksiä ja yritin löytää oikeutuksen myös omalle toiminnalleni. Sen löydyttyä tulin yhä kiinnostuneemmaksi luovuudesta ilmiönä sekä mahdollisuudesta saada nauttia kyseisestä ilmiöstä mahdollisimman paljon. Voinko kehittää luovuuttani? Sen selvittämiseksi oli ensin saatava kaikki tieto aiheesta. Tämä osio opinnäytteestäni painottuu muutamiin keskeisiin luovuuden näkökulmiin.

2 MITÄ ON LUOVUUS?

Yksi, ehkä ensisijaisin ja nopein tapa ajatella luovasti, on asioiden päälaelleen kääntäminen. Oletusten murtaminen mainitaan myös yhdeksi parhaista luovuustekniikoista (Solatie 2009, 89). Siinä kirjataan ensin ylös johonkin kehitettävään asiaan liittyvät itsestään selvyudet ja sitten lähdetään murtamaan oletuksia yksi kerrallaan; Mitä jos luokassa ei olisikaan pulpetteja? Mitä siellä sitten olisi? ...

Omien lasteni kanssa olemme, jos emme niinkään suurta luovuutta osoittaneet, niin ainakin huvittaneet itseämme vastaavantapaisilla ennakkoluulojen murtamisella. Esimerkiksi olemme syöneet jäätelöä kuumassa saunassa tai grillanneet talviyönä nakkeja ulko-oven eteen pystytetyssä pallogrillissä.

Luovuus yleisesti mielletään positiivisena ominaisuutena, taiteilijoille ja keksijöille kuuluvana, vaikka se voi ilmetä myös tuhoisana, jopa rikollisena toimintana. Se on arvolutautunut ja suhteellinen käsite ja siihen on liittynyt vahvasti mystisyys ja romanttisuus. Sillä on välineellinen arvonsa, kaiken uuden synnyttäminen, mutta myös itseisarvonsa. Itse prosessi on tärkeä, ihminen voi paremmin, kun voi toteuttaa itseään, olla osaamisensa ääri rajoilla ja olla täydellisen keskittynyt työhönsä. Csikszentmihalyin tutkimusten mukaan ihminen on juuri silloin onnellisimmillaan. Hän käyttää termiä ”Flow”, virtaus, kuvaamaan tilaa, jossa toiminta sujuu kuin itsestään, jossa ajantaju katoaa eikä ihminen uhraa ajatusta sille, mitä muut tästä työstä voisivat ajatella tai tuleeko lopputuloksella olemaan merkitystä muiden kannalta. Alla on kuvaus tällaisesta flow-hetkestä, jota todistin keväisellä takapihalla 2013.

Pihalla Veikka tapaa Aleksin. He ovat tavanneet toisensa silloin tällöin taloyhtiön saunassa miesten vuorolla, mutta eivät ole koskaan ennen leikkineet yhdessä. He ovat molemmat noin kolmevuotiaita. Aleks ehdottaa, että haetaan

juna. Veikka epäröi ensin, mutta rohkaistuu lähtemään mukaan, kun kerron odottavani pihalla. Pian pojat palaavat sylit täynnä legojunanvaunuja ja pikkuautoja. Molemmat uppoutuvat välittömästi leikin maailmaan ilman ulkopuolista ohjeistamista ja ilman ennalta sovittuja pelisääntöjä. Leikki saa jatkuvasti uusia käänteitä, kun lapset kommentoivat ja jatkavat toistensa ajatuksia ja ideoita, joita he selostavat ääneen välittömästi niiden ”pälkähtäessä päähän” leikin aikana. Kaikki pihalta löytyvät tavarat, kuten muoviputki ja metallipurkki, ja koko käytettävissä oleva tila kallioineen, nurmikkoineen ja sorahiekkoinen saadaan ilman ongelmia liitettyä osaksi meneillään olevaa luovaa hetkeä. Yhteinen leikkituokio kestää lähes keskeytyksettä reilun tunnin, kunnes on jo aika lähteä sisälle.

Lapsen leikki mainitaan usein luovuutta esittelevässä kirjallisuudessa esimerkkinä luovasta tapahtumasta. Leikkiessään lapsi on usein täysin keskittynyt toimintaansa, eikä mikään ulkopuolella tapahtuva sitä helposti häiritse. Taiteilijat, urheilijat ja monet muut ompelijoista maanviljelijöihin ovat kuvanneet flow-kokemuksiaan, joissa toiminta nousee niin nautinnolliseksi, että kaikki muu sen rinnalla on toisarvoista (Uusikylä & Piirto 1999, 65).

Luovuuden tutkimuksessa ja myös arkikäsitelyksissä yleensä erotetaan erikseen jokaiselle ihmiselle kuuluva arkinen *luovuus* (kuten esimerkiksi roskaantuneen maalin puhdistaminen suodattamalla maali sukkahousujen läpi (Pirkka.fi / Sukkahousuniksit)) ja *Luovuus*, joka ilmenee historiaan jäävien taideteosten tai keksintöjen kautta. Margaret Boden esitti luovuuden tarkastelun tueksi kahta käsitettä; psykologinen luovuus (P-luovuus) ja historiallinen luovuus (H-luovuus). P-luovuus on sitä, kun henkilö keksii jotain, mikä on hänelle itselleen uutta, vaikka monet muut olisivatkin päätyneet tahoillaan samaan ratkaisuun. H-luovuus on jollakin olennaisella tavalla uutta koko ihmiskunnan historiassa; kuten Penisilliinin keksiminen, Mona Lisan maalaaminen tai vaikka 12-säveljärjestelmän kehittäminen. Historia tuntee myös esimerkkejä keksinnöistä, jotka ovat syntyneet samaan aikaan kahden eri ihmisen työn tuloksena ja toisistaan riippumatta. Tällaisia esimerkkejä ovat mm. radio ja evoluutio-oppi.

Ne ovat kuitenkin esimerkkejä H-luovuudesta, koska ne ovat harvinaisia ja niillä on historiallista merkitystä. Ne kertovat tavallaan myös eräästä toisesta luovaan prosessiin yleisemminkin liittyvästä ominaisuudesta. Ne ovat voineet syntyä samanaikaisesti kahdessa paikassa, koska edellytykset niiden syntymiselle ovat olleet yleisesti olemassa, niille on ollut niin sanotusti ”tilaus”. (Koskennurmi-Sivonen & Seitamaa-Hakkarainen 2004.)

Luova tuote on tuskin koskaan vain yhden luovan mielen aikaansaannos. Se perustuu olemassa olevien keksintöjen, tutkimustulosten tai taiteen historian suuntausten uusiin käsittelytapoihin, vanhojen ideoiden päälaelleen kääntämiseen, uusiin tapoihin liittämistä toisiinsa tai yhden uuden ainesosan lisäämiseen vanhaan reseptiin.

Luova työ edellyttää millä tahansa alalla normaalisti ”jättäilaisten olkapäillä seisomista”, eli alan keskeisten toimijoiden työn tuntemista. Tämä koskee niin tiedettä kuin taidettakin. Einstein ei olisi saanut aikaan suhteellisuusteoriaansa, ellei olisi tutustunut Planckin säteilylakina tunnettuun teoriaan. Lindbergin Kraft ei olisi syntynyt ainakaan sellaisessa muodossa kuin se nyt on olemassa, jos säveltäjällä ei olisi ollut käytössään Apple II tietokonetta, jolle hän kirjoitti oman datakoodinsa sävellyksen rytmillis-tempollisen syvärakenteen luomiseksi (Stenius 2006, 66). Puhumattakaan ilman 1900-luvun musiikin moderneja suuntauksia, jotka nekin taas pohjautuvat niitä edeltävälle musiikin historialle. Jussi T. Koski (2001, 28) yleistää kaikkien inhimillisten luovuuden konkretisoitumisien olevan luonteeltaan kollektiivisia. Goethe irvailee yhdessä pilarunossaan ihmisestä, joka ei halua olla velkaa yhdellekään oppi-isälleen mistään olevansa ”narri omin päin” (Koskennurmi-Sivonen & Seitamaa-Hakkarainen 2004).

Kun puhutaan Luovuudesta isolla alkukirjaimella, puhutaan ihmisistä, jotka ovat uhranneet suuren osan ajastaan jollekin tietylle tieteen tai taiteen alueelle. Puhutaankin ns. 10 000 tunnin säännöstä, jolla tarkoitetaan sitä pohjatyötä, joka kaikilla aloilla, niin musiikissa, kirjallisuudessa kuin tieteessä täytyy tehdä

saavuttaakseen alansa ammattilaisuuden ja sen kentän, historian tuntemuksen tason, jolla kyetään uusiin, omaperäisiin eli luoviin tuotoksiin. Sinänsä ”käsityötaidon” ja historian osaaminen ei vielä riitä, vaan vaaditaan myös kykyä ja uskallusta ottaa riskejä ja heittäytyä tuntemattomille vesille.

Kysymykseen ”mitä luovuus on?”, ei ole helppo löytää kovin yksinkertaista ja tyhjentävää vastausta. Kysymystä voidaan pohtia yksilön kannalta, luovan prosessin tai produktin kannalta, yleisenä inhimillisenä toimintana, ryhmien ja organisaatioiden ominaisuutena tai kuten neurotieteilijät tekevät, puhtaasti aivojen fysikaalis-kemiallisina reaktioina. Sitä tarkastellaan monesta eri suunnasta ja sen ilmenemiselle annetaan erilaisia selityksiä riippuen siitä onko tutkijana psykoanalyttikko, humanistipsykologi tai behavioristi. F. B. Skinner, tunnettu behavioristi, väittää luovuuden olevan ainoastaan biologisen kehityksen ja satunnaisten ympäristötekijöiden tulos. Hän ei anna edes kiitosta itselleen teorioistaan, vaan vain korkeintaan siitä, että on ollut paikalla, kun tietyt prosessit ovat tapahtuneet. Jos taas geeniperimä ja henkilöhistoria olisivat olleet toisenlaisia, olisi hänen kirjoituksissaankin korostuneet toiset asiat. Runoilija valitsee tietyt sanat kokemustensa määräämällä tavalla, aivan kuten säveltäjä sijoittaa valmiit osat ja palat yhteen, väittää Skinner. (Uusikylä & Piirto 1999, 40–41.)

Näin ajatellen, runoilijan tai säveltäjän väite, että hän toimii vain välikappaleena luomisprosessissa, on kyllä ymmärrettävää. Toinen asia on väitetäänkö teoksen syntyneen muusien vaikutuksesta tai sen peräti olevan jumalaista alkuperää, vai onko luomisprosessissa syntyneet ajatukset ymmärrettävissä tajunnan tiedostamattomista kerroksista kumpuilevina ideoina. Intuition merkityksen luovassa prosessissa moni tieteen ja taiteen tekijä myöntää. Suhtautuminen intuition olemukseen on esimerkiksi aivojen ominaisuuksia koskevan tiedon lisääntyessä tietysti erilainen nykyihmisellä kuin antiikin aikalaisilla.

Floridalaistutkija Anders Ericsson pitää luovaa yksilöä yksinkertaisesti kovan harjoituksen tuloksena. Hänen mukaansa puheet ihmelapsista ja luovina

syntyneistä neroista ovat vääristelyä ja toiveajattelua. Ericsson kyseenalaistaa väitteen, että eri alojen huippujen kyvyt olisivat synnynnäisiä. Tutkimusten mukaan nopeus, hyvä havainnointikyky ja muisti heijastavat hankittuja kompleksisia kognitiivisia taitoja. Ericsson myöntää, että synnynnäiset kyvyt ovat kuitenkin tärkeitä. Ne motivoivat yksilöä tehokkaaseen harjoitteluun, joka vie huipulle. (Uusikylä & Piirto 1999, 43–45.)

Edelleen pohdin kysymystä ”mitä luovuus on?”. Luovuus ei ole sama asia kuin olla taitava, olla alansa ekspertti. Vaikka käsitys, että luovuus ei olisi mikään itsenäinen ominaisuus, vaan ilmenisi ainoastaan erilaisina luovina taitoina, saa kannatusta, on luovuutta myös pyritty tutkimaan omana irrallisena ilmiönään.

Luovuuden tutkimuksen alkuperä on älykkyyden tutkimuksessa. Yhdysvaltain puolustusministeriö havaitsi toisen maailmansodan aikana, että älykkyystestit eivät auttaneet löytämään lentäjiä, jotka kriisitilanteessa selvisivät parhaiten ja innovatiivisimmin.

J-P. Guilfordin vuonna 1950 amerikkalaisille psykologeille pitämää luentoa pidetään modernin luovuustutkimuksen merkkipaaluna tai suorastaan sen alkupisteenä. Guilford totesi havainneensa, käytyään läpi laajan abstrakti kokoelman, että vain pieni osa julkaisuista (0,2 %) viittasi jollain tavalla luovuuteen. Syynä tähän oli luovuus-käsitteen ongelmallisuus. Sen kriteerejä on hankala määritellä tarkasti ja esimerkiksi luovasta prosessista on hankala tehdä havaintoja, koska ne luovat prosessit esiintyvät periodimaisesti. Guilford kehitti oman lahjakkuusteoriansa. Hänen mallissaan on 120 erilaista lahjakkuuden alkeistekijöiden yhdistelmää, ”lahjakkuuden lajia”. Hän edustaa tutkimussuuntaa, jossa käsitteitä mitataan ja kvantifioidaan tarkasti. Luovuus on tutkimuksissa usein käsitteellistetty divergentiksi ajatteluksi, koska sen osatekijät on saatettavissa mitattavaan muotoon (Pekkonen 2013). Divergenttiä ajattelua voidaan sanoa luovan ajattelun kyvyksi erotuksena konvergentista ajattelusta, jota mitataan älykkyystesteillä, ja joka tuottaa yhden ainoan oikean vastauksen, siis kyvyksi johtaa yhdestä ideasta useita vaihtoehtoja. Se koostuu

sujuvuudesta (fluenssi), joustavuudesta (fleksibiliteetti) ja omaperäisyydestä (originaliteetti).

Näitä tekijöitä voidaan havainnollistaa esim. sana-assosiaatio harjoituksella, jossa yhdestä sanasta pitää assosoida mahdollisimman nopeasti ja paljon uusia ideoita. Sanasta lintu tulee mieleen esimerkiksi lentäminen, höyhenet, muna, Kotkan kaupunki jne. Näiden mieleen tulevien ideoiden määrä kertoo sujuvuudesta. Kun syntynyttä listaa tarkastellaan, ja lasketaan kuinka moneen eri kategoriaan ideat kuuluvat, saadaan käsitys joustavuudesta. Joustavuutta on kyky ylittää asioiden kategoriat ja kyky tulkita asioita uudelleen ongelmanratkaisun yhteydessä. Lopuksi voidaan valita erityisen omaperäiset assosiaatiot niiden harvinaisuuden perusteella, esimerkiksi sen mukaan löytyykö vastaava sana muiden tehtävän tehneiden listalta.

Viimeisimmässä löytämässäni luovuuden tutkimuksessa, jossa tutkittiin mm. luovuuden ja älykkyyden suhdetta, vahvistuvat aikaisemmat käsitykset luovuuden eri komponenteista (Pekkonen 2013). Nämä kolme osatekijää ovat:

- ideoivuus
- epätavanomaisuus ja
- monimutkaisuuden mieltymys.

Tässä tutkimuksessa vahvistui myös ajatus, että vaikka älykkyys on välttämätön ominaisuus, se ei ole riittävä edellytys luovuudelle. Jo Guilford totesi divergentin ajattelun olevan suhteellisen riippumaton älykkyydosamäärästä ja ”peruslahjakkaan” älykkyyden riittävän korkeatasoiseen luovuuteen. Tämän tutkimuksen tulokset kertovat luovuuden eri osa-alueiden olevan yhteydessä älykkyyteen eri tavoin, kun taas jotkut osa-alueet olivat selvästi riippumattomia siitä. Myös iän, sukupuolen ja koulutuksen vaikutusta luovuuteen ja sen osa-alueisiin selvitettiin. Yksilön mieltymys monimutkaisuuteen oli edellä mainituista tekijöistä riippumaton. Divergentin ajattelun sen sijaan todettiin lisääntyvän iän ja koulutuksen myötä. (Pekkonen 2013.)

Kieltämättä se, että divergentin ajattelun, sen osatekijöiden, sujuvuuden, joustavuuden ja omaperäisyyden, on todettu lisääntyvän iän myötä ja saavuttavan huippunsa keski-iässä, on luonut paineita omaan taiteen tekemiseen. Tämä tieto saa aikaan sellaisen tunteen, että olisi ikään kuin pakko tehdä ne omat "mestarteoksensa" nyt tai viimeistään lähitulevaisuudessa.

Toisaalta, D.K. Simontonin arvion mukaan, säveltäjän melodinen omaperäisyys olisi huipussaan 56-vuotiaana. Tämä on tietysti jopa huvittavan yksioikoinen väite, ja onkin huomioitava luovuuden ajoittumisessa olevan aina yksilöllistä vaihtelua.

Vaikka em. tutkimustuloksissa kerrottiin divergentin ajattelun lisääntyvän koulutuksen myötä, optimi koulutuksen määrä on luovuuden kannalta keskitasoinen koulutus. On ehdotettu sen johtuvan siitä, että luovat ihmiset pitävät itsenäisestä opiskelusta enemmän kuin formaalista kouluopetuksesta. Kouluopetuksen arvioidaan myös vievän aikaa oman luovuuden kehittämiseltä.

Tästä on paljon esimerkkejä monilta aloilta. Kirjallisuudessa mainitaan usein esim. Einsteinin heikohkot koulumenestykset. On monia koulussa alisuoriutuneita tai jopa keskeyttäneitä, mutta myöhemmin omalla kiinnostuksen alueellaan huippumenestyksen saavuttaneita esim. urheilijoita ja (rock-)muusikoita.

Oma kiinnostukseni koulua kohtaan lopahti ala-asteen viimeisellä luokalla, samoihin aikoihin kun aloitin kitaran soittamisen, vaikka ensimmäisellä luokalla sain jopa kunniakirjan esimerkillisestä opiskelusta. Ammattikoulussa mielenkiintoa riitti sähkötekniikan teoreettisiin kaavoihin, mutta lopulta päättötodistus oli jäädä saamatta liikojen poissaolojen takia. Lienee siinä osansa ollut myös murrosiällä. Aikuisiällä suoritettujen konservatorio- ja ammattikorkeakouluopintojen ajoilta en juuri muista suurempia turhautumisia, johtuen varmasti niihin sisältyvistä hyvin vapaamuotoisista ja itsenäisesti

suoritettavista kursseista.

Luovaa työtä tekevät ovat usein hyvin mustasukkaisia omasta ajastaan ja heidän sisäisen motivaationsa merkitys on korostunut (Uusikylä & Piirto 1999, 74). Toisin sanoen ulkopuoliset tahot eivät hallitse heidän energiankäyttöään. He määrittelevät itse ne ongelmat, joiden parissa työskentelevät. Kulttuurista riippumatta suurin osa ihmisistä käyttää valtaosan ajastaan ulkopuolelta asetettujen tavoitteiden palvelemiseen, kun taas luovien ihmisten tarmo kohdistuu itse asetettuihin tavoitteisiin.

Aivan. Aikoinaan itse asetetut tavoitteet kullakin heimon jäsenellä lienevät olleet hengissä pysyminen ja ravinnon hankinta. Välttyyköhän kukaan luovaa työtä tekevä ajoittaiselta syyllisyyden tunteelta, mikä johtuu näiden ulkopuolelta asetettujen tavoitteiden väistämisestä? Freudin mukaan luovuus kuului lähinnä taiteilijoille, jotka jatkavat lapsuuden leikkejään, kun taas ”normaali” aikuiselle ajatus työn ja leikin yhdistämisestä on vieras (Uusikylä & Piirto 1999, 25). Nykyään suhtautuminen on toisenlaista, mutta ajatus lienee yhä kummittelevan monien takaraivoissa.

Csikszentmihalyi sai tutkimuksissaan selville, että monet luovat lahjakkuudet eivät ole löytäneet kutsumustaan ennen keski-ikää. Darwin opiskeli ennen suuntautumistaan luonnontieteeseen ensin kaksi vuotta lääkäriksi ja seuraavat kolme vuotta isänsä toivomuksesta papiksi. Hänen omien sanojensa mukaan Cambridgessä suoritettut opinnot ”valuivat yhtä lailla hiekkaan kuin Edinburgissa ja sitä ennen koulussa”. (Koski 2001, 110.)

Tieto Darwinista välinpitämättömänä opiskelijana helpottaa omaa ajoittaista syyllisyyttäni siitä, että takana on kaksikin ammatillista tutkintoa, mutta kovin vähän tehtyä työtä niiltä aloilta.

Toisaalta laaja-alaisuuden on todettu olevan luovuudelle eduksi, toisin kuin hyvin kapea-alaisen erikoisasantuntijuuden. Brahms sanoi kerran oppilaalleen:

”Olen aina huomannut, että ne, jotka elävät vain taiteelleen, luovat vähän.
(Salmenhaara 1976, 79)

Tämä liittyyne luovuudelle keskeiseen kykyyn nähdä yhteys toisistaan erillään olevien asioiden välillä ja kykyyn soveltaa ideoita eri aloilta uusiin yhteyksiin. Kun opiskelin kemianteollisuuden perustutkintoa varten, innostuin epäorgaanisesta kemiasta ja piirtelin hiilivety-yhdisteitä hiekkään. Myöhemmin olen joskus miettinyt kuinka saisin sovellettua oppimaani musiikkiin. Olen hahmotellut erilaisia tapoja kuinka musiikilliset solut voisivat yhdistyä ja hajota uudelleen toisenlaisiksi soluiksi jonkin ”luonnonlain” määräämänä. Nämä ajatukset ovat toistaiseksi jääneet ideointi vaiheeseen, mutta ne ovat saattaneet jossain teoksissa vaikuttaa tapaan hahmottaa musiikillista materiaalia.

2.1. LUOVA IHMINEN

Viimeisen 60 vuoden aikana ei ole tyydyttävästi pystytty osoittamaan luovuuden ja persoonallisuuden välistä suhdetta, ainoastaan se, että tietyt persoonallisuuden piirteet liittyvät luovuuteen (Pekkonen 2013).

Tutkimalla luovia yksilöitä ja heidän persoonallisuuden piirteitä on saatu selville yksi näkökulma luovuuden olemukseen. Usein tutkimuksissa ilmi tullut luovan yksilön persoonallisuuden piirre on avoimuus. Tässäkin tutkimuksessa sen osoitettiin olevan yhteydessä monimutkaisuuden mieltymykseen, divergenttiin ajatteluun ja itse arvioituun luovuuteen. Avoimuuteen sisältyvät piirteet ovat:

- kiinnostuksen kohteiden laajuus
- taipumus pitää monimutkaisuudesta
- ajattelun itsenäisyys
- uteliaisuus
- mielikuvituksellisuus
- esteettinen herkkyys ja
- epävarmuuden sietokyky.

Guilford määritteli luovalle ihmiselle kuuluvan useimmiten tyypillisiä piirteitä, joiden vaikutukset tulevat näkyviin luovana toimintana. Csikszentmihalyin näkemys on se, että mitään luovaa syväpersoonallisuutta ei ole pelkistetyssä muodossa olemassakaan, vaan luova yksilö on sananmukaisesti yksilö. Luovuus liittyy aina elämänhistoriaan sekä erilaisiin sosiaalisiin ja kulttuurisiin viitekehyksiin (Koski 2001, 87). Csikszentmihalyi tarkastelee luovuutta systeemisenä ilmiönä, jossa yksilön kehittymiselle keskeisiä lähtökohtia ovat:

1. Perinnöllinen taipumus tiettyä kulttuurinalaa kohtaan

2. Varhainen kiinnostus tätä alaa kohtaan
3. Avoimuus kokemuksille
4. Mahdollisuus omaksua tietty kulttuurin ala
5. Mahdollisuus tutustua kulttuurin alaan liittyvään asiantuntijayhteisöön ja sen toimintatapoihin

Pohdin omalta osaltani näitä lähtökohtia. Perinnöllisestä taipumuksesta minun on vaikea sanoa paljoakaan. Kuten jo on selvinnyt, kukaan ei syntyjään ole ammattimuusikko, mutta musikaalinen on jossain määrin jokainen ihminen. Mitään erityisen musikaalisia lahjoja en ole lapsena osoittanut. Musiikin numero, eli siihen aikaan laulukokeesta saatu arvosana, oli 6. Siinä määrin kuin matemaattinen ajattelu yhdistetään musikaalisuuteen, puoltavat arvosanat 9 ja 10 perinnöllisiä taipumuksia musiikin pariin.

Varhaista kiinnostusta musiikkia kohtaan olen osoittanut. Kaksivuotiaana olen kuulemma kelannut omatoimisesti C-kasetin alkuun ja kuunnellut ”Kaameita Mörköjä” yhä uudestaan. Musiikilla on ollut ihmeellinen vaikutus. Tai sitten ihmeellisiä ovat kaikki ne nappulat, joita voi painella. Kelanauhurilla on äänitetty taaperoikäisenä rallattamiani lastenlauluja. Laite itsessään oli huomionkiinnittävä. Ja isäni on kertonut kuinka jatkuvasti kävin nappaamassa levysoittimen neulan sormieni väliin vieden sen hänelle kysyen ”mikä?”. Kiinnostus laitteita kohtaan on ollut ilmeistä jo nuorena ja äänityskokeiluja taisin tehdä jo ennen kuin mitään soitinta oli käytettävissäni. Kun mietin tarkemmin lapsuuden ajan kiinnostuksen kohteitani ja unelmiani, muistuu mieleen varhaisteini-ikäisen haave tripla-LP:stä. Toivoin joskus tekeväni LP:n, joka sisältäisi kaikki musiikin lajit, jotka kiinnostivat siinä iässä. Oli vaikeaa tyytyä vain yhteen, joten ajatus kasvoi aina kuuden levynpuoliskon mittaiseksi. Vaikka varmasti myös haaveilin muiden nuorten tapaan kuuluisuudestakin, oli suurempi tarve kehittyä ammattilaiseksi, joka hallitsee kaikki tyylit (eli siis bluesin ja rokin).

Nyt aikuisena totean, että kiinnostus laitteisiin on lähes täydellisesti kadonnut. Niillä on merkitystä enää vain luovan idean apuvälineinä ja mahdollistajina. Näin

ollen kiinnostus ja tarve oman jäljen jättämiseen lienee ollut se painavin tekijä musiikin alalle suuntautumiselle.

Mitä avoimuuteen tulee, tiedän sen lisääntyneen iän myötä. Jonkinlaisen heräämisen koin vasta aikuisiällä aloittaessani klassisen kitaran opinnot. Omakohtainen kokemus esim. modernista musiikista on ruokkinut mielikuvitustani ja laajentanut ajatusmaailmaani. Avoimuuteen sisältyvistä piirteistä tunnistan hyvin taipumukseni pitää monimutkaisuudesta, mutta myös yksinkertaisuudesta. Csikszentmihalyi kuvaa luovan ihmisen persoonallisuutta useilla vastakkaisilla adjektiivipareilla, kuten energinen - laiska, leikkivä - kurinalainen, traditionaalinen - kapinallinen jne. Olennaista on kyky käyttää kaikkia inhimillisen persoonallisuuden puolia, aina tilanteen vaatimalla tavalla tuntematta syyllisyyttä. Jonkinlaista seikkailunhalua ja uusien kokemusten hankkimisen tarvetta minulla on ollut aina. Matkustaessani uudessa kaupungissa vaeltelu ilman karttaa ja vailla päämäärää on yksi suurimpia ilon aiheitani ja vapauden tunteen herättäjiä. Epävarmuuden sietokyky on jatkuvassa heiluriliikkeessä. Sen käydessä toisessa ääripäässä tulee hetkellinen täydellinen toimintakyvyttömyys.

Minulla on ollut mahdollisuus omaksua tietty kulttuurinala. Vaikka lapsena en juuri ollut edes tietoinen mahdollisuudesta opiskella musiikkia ammattimaisesti, oli ainakin omaehtoinen tiedon ja taidon kartuttaminen mahdollista jo silloin. Kirjastojen vapaa käyttö mahdollisti sen. Musiikista kiinnostuneita kavereita ei erikseen tarvinnut hakea, edustinhan suurta ikäryhmää Turun suurimmassa lähiössä. Itse asiassa saan kiittää (tai syyttää) yhtä kaveriani kitaraan tarttumisesta aikoinaan. Ilman hänen isoveljeltään lainatun soittimen tapailua ei ehkä myöhemmin olisi tullut mieleenkään pyytää omaa kitaraa. On mahdotonta tietää olisiko into harjoitella pysynyt alkuvaiheessa ilman kaverien samanaikaista innostusta soittamiseen ja bändien perustamiseen. Kasvuympäristöllä on ollut merkittävä vaikutus.

”Mahdollisuus tutustua asiantuntijayhteisöön ja sen toimintatapoihin” tarkoittaa

omalla kohdallani toimimista muusikkona tai säveltäjänä yhteistyössä mahdollisimman monien tahojen, kuten bändien, animaattoreiden, tanssijoiden, muiden muusikoiden, säveltäjien ja teatteriohjaajien kanssa. Minulla on ollut myös mahdollisuus osallistua sävellyskilpailuihin sekä toimia erilaisissa musiikin alan yhdistyksissä.

Gardner tutki ja luokitteli luovia persoonallisuustyyppejä. Hän sai selville kolme ominaisuutta, jotka usein löytyvät luovilta ihmisiltä riippumatta mihin persoonallisuustyyppiin (mestari, uudistaja, itsetutkiskelija, vaikuttaja) heidät luokiteltiin. Ominaisuudet ovat:

- Reflektointi,
- Omien vahvuuksien tunnistaminen ja täysimääräinen hyödyntäminen
- Epäonnistumisten kääntäminen mahdollisuuksiksi

Reflektointi on ”säännöllistä ja tietoista arkisten tapahtumien tarkastelua yksilön pidemmän aikavälin tavoitteiden ja pyrkimysten näkökulmasta.

Samalla kun luovat yksilöt tunnistavat omat vahvuutensa ja hyödyntävät niitä, he ovat yleensä varsin realistisesti tietoisia myös heikkouksistaan. Luovat ihmiset itse asiassa epäonnistuvat varsin usein, mutta he oppivat tehokkaasti epäonnistumisistaan. (Koski 2001, 169–170.)

Usein luovuuden yhteydessä mainittu esimerkki on Thomas Alva Edisonin sinnikkyys hänen kehittäessään sähkölamppua. Edison rakensi 200 sähkölamppua ennen kuin sai keksintönsä toimimaan kunnolla. Jokaisella yrityksellä oli jotain uutta annettavaa, jota ilman lopputulokseen ei olisi päästy (Tuominen & Koski 2007, 42).

Sitkeys onkin tärkeämpää luovuuden kannalta kuin lahjakkuus. Keksijä Benjamin Franklin on todennut, ettei ole koskaan epäonnistunut, vaan ainoastaan löytänyt 10000 ideaa, jotka eivät ole toimineet. David Bowie on usein korostanut, ettei tunne itseään taiteellisesti erityisen lahjakkaaksi, vaan saavuttaneensa kaiken olennaisen sitkeydellä. Myös Tshaikovski on kuvaillut sinnikkyuden merkitystä omassa työssään: ”... Ja olen iloinen, että en ole

seurannut joitakin venäläisiä kollegojani, joilla ei ole itseluottamusta, ja jotka kärsimättömyyttään heittävät pyyhkeen kehään vähäisimmänkin vastoinkäymisen myötä. Siksi he saavat lahjakkuudestaan huolimatta aikaan niin vähän – ja senkin vähän amatöörimäisellä tavalla.” (Tuominen & Koski 2007, 43.)

Kävin huvikseni läpi yhden viimeisimmästä ”luonnostelu” nuottikirjoistani sekä ”sävellys ideoita” vihkoni. Laskin nuottikirjasta 87 sävellysideaa tai aloitusta, joista useimmat olivat vain 1-2 tahdin mittaisia ideansiemeniä ja muutamat pidemmälle kehittyneitä sävellyssaihoita. Niistä totesin olevan 16 sellaista, jotka olivat valmistuneet sävellyksiksi tai jonkin sävellyksen taitteeksi. ”Onnistumisprosentti” oli siis 18. Vihkoon sanallisesti ylös kirjoittamiani ideanpoikasia löytyi 77 kpl. Tähän mennessä niistä jossain muodossa toteutuneita on 11 kpl, eli 14 %. Nämä 18 % tai 14 % ovat tietysti reilusti yläkanttiin, kun otetaan huomioon roskiin menneet irtonuotit sekä lukuisat taltioimattomat ideat ja ajatukset, jotka eivät ole läpäisseet ensimmäistä seulaa eli sitä, että kirjaisin ne ylös. Tulos hieman yllätti positiivisesti. Olin kuvitellut toteutuneiden ideoiden määrää paljon pienemmäksi. Tämäkin tuntemus, että ei saa juuri mitään aikaiseksi, eivätkä aloitetut projektit tule valmiiksi, löytää vastineensa luovien persoonien tutkimuksista. Riittämättömyyden tunnetta esiintyy paljon aikaansaaneillakin ihmisillä. Uskon kuitenkin niiden kaikkien toteutumattomienkin (tai ainakin useimpien niistä) olleen tarpeellisia ja ajatuksia eteenpäin kehittäviä askeleita kohti valmiita sävellyksiä tai projekteja.

Runsas tuotteliaisuus on usein luovien ihmisten ominaisuus. Heidän tuotteliaisuutensa alkaa monesti jo varhain ja jatkuu pitkään. On myös äärimmäisen harvinaista, että yksilö on tehnyt määrällisesti vain vähän, mutta laadukasta. Määrä korreloi laatua. Jos haluaa saada aikaan hyviä sävellyksiä, inspiroivia tauluja tai toimivia keksintöjä, pitää tehdä paljon ja hyväksyä, että joukkoon mahtuu myös vähemmän onnistuneita tuotteita. Thomas Edison haki aikanaan 1300 patenttia ja Picasso työskenteli 75 vuotta. Tässä erään taiteilijan ajatuksia: ”... siinä on jotain ihmeellistä lumousta kun se on hyvää, Se

pakenee sanoja. Kymmenessä vuodessa olen itse tehnyt sellaisia töitä kaksi tai kolme.” (Uusikylä & Piirto 1999, 67–69.)

2.2. LUOVA PROSESSI

Niin tieteen kuin taiteen tekijöiden parista löytyy erilaisia tapoja tarttua ratkaisua vaativiin ongelmiin ja aloittaa taideteoksen tekeminen sekä edetä prosessissa lopulliseen päätelmään, teoriaan tai jonkin taideteoksen valmistumiseen asti. Toiset uskovat enemmän loogisen ja tavoitteellisen toiminnan tärkeyteen ja toiset, myös monet tiedemiehet, antavat intuitiolle ja alitajunnan prosessoinnille suuren merkityksen (Hakala 2002, 220–224).

Sisäisen äänen kuuntelemisen tärkeydestä puhuu myös tutkimus, jonka tuloksena oli se, että intuitio tuottaa usein paremman lopputuloksen kuin analyyttinen päättely, niissä tapauksissa kun tietoa asiasta on vähän tai liian paljon (pahimmassa tapauksessa molemmat; tietoa on liikaa, mutta jotain olennaista puuttuu). Intuition vaikeus on erottaa se kaikista muista mieleen nousevista asioista; kuten pelot, toiveet, mielikuvitus. (HS.fi.)

Luovalle prosessille on tyypillistä epämääräisyys ja sen yleispätevää mallintamista pidetään haasteellisena tai jopa mahdottomana. Sitä kuvataan usein Graham Wallasin käyttämän jaottelun mukaan, johon kuuluvat:

- ongelman löytäminen (valmistautuminen - tiedon hankinta)
- hautomisvaihe (inkubaatio)
- oivallus ja
- ratkaisun oikeellisuuden hyväksyminen tai hylkääminen.

Luova prosessi on usein tekijöille itselleenkin työlästä hallita ja myös perin vaikeaa kuvata. Kaksin verroin hankalampaa prosessin kuvaaminen on sitä sivusta seuraavalle. Edes työskentelyn tavoite ei aina ole kovin selkeä. (Uusikylä & Piirto 1999, 63.)

Tämä pätee varsinkin taiteen tekemisessä. Ongelman löytäminen eli valmisteluvaihe säveltämisessä voi olla yksinkertainenkin, kun esimerkiksi annetaan ulkoapäin tehtäväksi säveltää tietyn mittainen teos tietyille soittimille. Tosin uusia ongelmia tulee eteen matkan varrella monesti useampia. Esimerkiksi joudun miettimään kuinka saan yhdistettyä sujuvasti nämä kaksi taitetta tai pitäisikö hylätä kokonaan idea, jota työstin koko viikonlopun jne. Toisaalta jossain tajunnan syövereissä on samaan aikaan useita ajatuksia mahdollisista sävellyksistä, joita haluaisin toteuttaa, ikään kuin hautomisvaiheessa. Kyseessä voi olla idea jostain mielenkiintoisesta kokoonpanosta, tai jonkin äänimateriaalin yhdistämisestä johonkin soittimeen, vaikka mitään konkreettista aloitusideaa ei vielä ole tullut. Tai ajatuksissa pyörii toisinaan vain hämärä ajatus mikrintervallien käytöstä harmonioiden rakentamiseksi ilman varmuutta soitinnuksesta.

Oikeastaan ajattelen nyt, että valmistautumisvaihe ja tiedonhankinta esimerkiksi viimeisimmän orkesteri teokseni säveltämiseen on kestänyt vuosia, tai jopa kymmeniä vuosia.

Kalifornian Yliopiston tutkijoiden mukaan REM-uni kohentaa uusien pulmien luovaa ongelmanratkaisukykyä. Sellaisiin ongelmiin, joita on jo pohdittu, auttaa vain aika. Koehenkilöitä testattiin sana-assosiaatiotestin avulla aamulla ja uudestaan iltapäivätorkkujen jälkeen. Torkkujen aikana REM-uneen vaipuneiden tulos parani 40 % aamuisesta, muiden ei. Tutkijoiden mukaan REM-uni auttaa löytämään uudet ratkaisut stimuloimalla aivojen assosiativisia alueita, jolloin aivot yhdistelevät asioita uudella tavalla. Selittäjäksi he arvelevat REM-unen aikaisia välittäjäaineiden muutoksia (Pnas).

Unien merkitys

Kemisti August Kekule oli Lontoossa 1860-luvulla pohtinut pitkään bentseenin rakennetta sitä vielä selvittämättä. Hän istuutui uupuneena takkatulen ääreen ja

salli rauhoittavien liekkienvievän ajatukset pois työstä tuntien, ettei unikaan olisi kaukana. Kekule itse kuvasi olleensa horroksessa, kun "atomit alkoivat taas hyppiä silmissäni". Hän näki silmissään atomien muodostavan käärmemäisiä muotoja ja lopulta yksi "käärmeistä" yritti napata itseään hännästä kiinni. Välähdyksenomaisesti Kekule heräsi ja osan seuraavaa yötä hän työskenteli tämän hypoteesin vallassa. Bentseenin rengasmaisen rakenteen oli selvitetty (Hakala 2002, 11–12).

Itselläni on useita kokemuksia öistä, joihin syvän univaiheen saavuttaminen tuntuu mahdottomalta. Ajatukset tuntuvat jääneen jumiin johonkin sävellyksen kohtaan, josta olen päivän aikana pyrkinyt pääsemään eteenpäin. Tämä kohta soi ja soi mielessäni sen antamatta rauhaa. Mitenkään erityisen hedelmällisenä en ole tällaisia öitä kokenut, enkä tiedä varmaksi, onko "puoliunitila" antanut mitään ratkaisuja sävellyksen etenemiseen. Voin kyllä todeta, että aina jossain vaiheessa myöhemmin, ei siis unen aikana, on irti päästy ja teos on edennyt ja lopulta valmistunut.

Oivallusvaiheessa ratkaisu voi syntyä jonkinlaisena ahaa-elämyksenä, mutta se voi tapahtua myös systemaattisen puurtamisen tuloksena. Peruskysymyksessä ei ole tärkeää tapahtuuko kypsytysvaiheen aikana jotain ihmisen tiedostamattomassa alitajunnassa, vai aiheuttaako ratkaisun löytymiseen ennakkoluulojen (kenties tietoisien sellaisten) heikkeneminen. Luovaa työtä tehneet ovat todenneet, että kypsytymisen ja oivaltamisen välinen aika saattaa olla hyvinkin pitkä. (Hakala 2002, 187–188.)

Toteamisvaiheessa oivallusta testataan, ja se joko hyväksytään tai hylätään. Tieteessä se tarkoittaa esimerkiksi sitä, että uusi teoria vahvistetaan kokeista saaduilla tuloksilla, empiiriset kokemukset vastaavat matemaattista kaavaa (Hakala 2002, 237–238).

Saatan hylätä välittömästi säveltäessäni mieleen juolahtaneen idean, kun olen vaikka itse kokeillut sitä pianolla. Tai hylkääminen saattaa tapahtua vasta paljon

myöhemmin, esim. ensikonsertin jälkeen, jolloin prosessi alkaa alusta, ainakin joltain osin.

Yksi luovuuden olennainen piirre on kyky vaihtaa suuntaa, kun huomaa että jokin asia ei vaan toimi. Jokainen varmasti tunnistaa vaikeuden hylätä jokin idea, johon on käyttänyt tuntikausia tai ehkä jopa vuosia. Aloittaessani sävellysopinnot päätin, että käytän jossain teoksessa sähkökitaraa tavalla, jossa sen sointi luontevasti sopii yhteen perinteisten orkesterisoittimien kanssa. Vannoin sen ääneenkin joillekin ystäväilleni. Matkan varrella syntyi useitakin ajatuksia, mutta yksi teos ”Piel” jopa valmistui. Siinä on sähkökitaran lisäksi piano, putkikellot ja ride-pelti. Halusin tehdä siitä demon mahdollisia esittäjiä varten ja treenasin kitaraosuudet, jotka sitten äänitin midi-raitojen päälle. Lopputuloksessa jokin häiritsi. Kitara oli liian ”kitaramainen” muihin nähden, kuten opettajani asian ilmaisi. Lopulta hylkäsin koko sähkökitaran (”Kill Your Darlings” !!!), transponoin koko teoksen ja sovitin kitara osuudet vibrafonille. Lopputulokseen olin tyytyväinen.

2.3. FLOW

Työskentelyprosessin edetessä kuin itsestään, ajatukset täydellisesti työhön keskittyneinä ja ulkomaailman sekä ajantajun kadotessa ihminen on ns. flow-tilassa (Csikszentmihalyi). Kokemus on nautinnollinen, itsessään palkitseva. Csikszentmihalyi korostaa, että keskittymistä edellyttävässä tilassa ihminen tuntee olonsa kaikkein parhaaksi. Tehtävän pitää olla sopivan haasteellinen omiin taitoihin nähden ja sen pitää olla tavoitteellista. Flow on tyypillisesti luovien ihmisten luoviin prosesseihin liittyvä tila, mutta sen piiriin voidaan laskea myös arkipäiväiset flow-kokemukset. Csikszentmihalyin lähtökohta on, että elämänlaadun maksimoiminen on kenen tahansa tavoitettavissa maksimoimalla flow-kokemukset jokapäiväisessä elämässä. Tähän tilaan pääseminen edellyttää usein monien esteiden ylittämistä, työn organisointia, taustatyön tekemistä ja työympäristön rakentamista (Uusikylä & Piirto 1999, 151).

Reaalimaailma antoi juuri esimerkin siitä kuinka flow-tila saattaa katketa ulkoisen häiriön takia. Olin juuri siinä tilassa, jossa tiesin koko ajan mistä tulen kirjoittamaan seuraavassa lauseessa. Minut keskeytettiin vaatien vastausta johonkin kysymykseen. Monet myöntävät sattuman vaikutuksen luovaan prosessiin ja lopputulokseen. (Sattuma vaikutti taas hieman tämän opinnäytetyön sisältöön.) No niin. Sain kiinni ajatuksestani uudestaan. Minulle on toisinaan aivan välttämätöntä siivota koko kämpä, järjestää tavarat paikoilleen, maksaa laskut ja poistaa näkyvistä kaikki, mikä voi viedä huomion muualle, ennen kuin kykenen edes harkitsemaan sävellystyön aloittamista. Toisaalta joskus työ etenee lähes vaivatta työhuoneessani vaatekasojen keskellä viereisestä huoneesta kuuluvan metelöinnin säestämänä ja monenlaisten muistilappujen lojuessa sikin sokin pitkin pöytiä.

Mainitsin taaperoikäisten leikkimisen esimerkkinä tilasta, jossa itsetietoisuus katoaa. Lapsen havahtuminen todelliseen maailmaan saattaa joskus olla esimerkiksi liian myöhäistä, jotta lapsi ehtisi ajoissa tarpeilleen. Aikuinen

saattaa todistettavasti kyetä myös tähän. Olen kokenut monia luovia hetkiä pianon ääressä ajan tajun kadottaen. Eräs flow-tila, todellinen regressio on erityisesti jäänyt mieleen.

1 LOPUKSI

Luovuuden ja sen mekanismien syvempi ymmärtäminen on tarpeen, kun esimerkiksi teko-älyn tutkijat yrittävät opettaa luovuutta robotille, tai organisaatio pyrkii mahdollisimman paljon uusia ideoita synnyttävään ilmapiiriin. Yksilön kannalta luovuuden määritelmäksi kuitenkin riittänee jonkinlainen yhteenveto aiheesta. Vaikka Sternbergin ja Lubartin (1999) ehdotus...

”Luovuus on kyky tuottaa työ, joka on sekä uusi (omaperäinen, odottamaton) että soveltuva (käytännöllinen, toimiva) (Koskenurmi-Sivonen & Seitamaa-Hakkarainen 2004, mukaan).

Tutkija Jussi T. Koski määritteli sen hieman laveammin:

”Luovuus on todennäköisesti tai mahdollisesti hyödyllisten tai muuten haluttavien uusien ideoiden kehittämistä ja ilmaisemista.” (sivistys.net)

Pohdin seuraavaa askelta omalla kohdallani ja mietin mitä yksilö voi tehdä halutessaan olla luovempi? Onko se vain perimän ja kokemusten yhteistä aikaansaannosta, kun jotain syntyy? Niin vain tapahtuu jos tapahtuu. Lienee syytä unohtaa nyt täydellisen determinismin umpikuja ja keskittyä siihen mitä voi tehdä. Geeniperimäämme emme voi muuttaa, vaikka voimme uusimman tiedon mukaan kyllä vaikuttaa siihen mitkä geeneistämme ovat toiminnassa ja mitkä ovat ”pois päältä”. Kymmenet eri geenit joko syttyvät tai sammuvat riippuen siitä haukkaanko esim. vaaleaa vai tummaa leipää. Se mitä teemme on siis merkityksellistä ja tämä koskee myös luovuuttamme.

On olemassa lukuisia tekniikoita, joilla saadaan aikaan luovia ratkaisuja ja on olemassa keinoja kehittää omaa ajatteluaan, sekä ohjeita siitä kuinka aivot viritetään työkuuntoon. Niissä tärkeimpiä esiin tulleita teemoja ovat mielestäni

yleistä ihmisen hyvinvointia edesauttavat asiat, kuten liikunnan ja nukkumisen merkitys. Molemmilla on tärkeä merkitys aivojen toimintakykyyn ja palautumiseen sekä kykyyn synnyttää luovia ajatuksia. Kaikkia positiivisia tunteita herättäviä toimintoja voidaan pitää myös luovuutta edesauttavina asioina. Tee asioita joista pidät, nauti onnistumisista, salli itsellesi päivätorjut. Joskus voi olla jopa olut paikallaan. Illinoisin yliopiston tutkimus kertoo, että parin oluttuopin verran alkoholia kannustaa luovaa ajattelua. Alkoholia nauttineet koehenkilöt ratkoivat visaisia tehtäviä raittiita paremmin. (Consciousness and Cognition.)

Keskeytä työsi. Ante Fulgosin ja J.P. Guilfordin tutkimuksessa koehenkilöt, jotka välillä keskeyttivät työnsä tehdäkseen 20 minuuttia toisenlaista työtä ja palasivat sen jälkeen alkuperäiseen kysymykseen, paransivat tulostaan, jopa siinä tapauksessa, etteivät he työskennelleet yhtään kauemmin kuin kontrolliryhmä (Hakala 2002, 185).

Stressin vähentäminen esimerkiksi meditoimalla tai juoksulenkillä parantaa keskittymistä, jota tarvitaan vaativien luomisvaiheiden suorittamiseen. Assosioi vapaasti ilman kritiikkiä, niin saatat keksiä jotain mitä muut eivät ole huomanneet. Pidä muistikirjaa, ole kiinnostunut kaikesta, täytä kaivo, mutta varaa aikaa täydelliselle hiljaisuudelle ja rauhoittumiselle, kun on sen aika.

LÄHTEET

- Koski, J. T. 2001. Luova Hierre. Jyväskylä: Gummerus Kustannus Oy
- Uusikylä, K & Piirto, J. Luovuus. 1999. Taito löytää, rohkeus toteuttaa. Helsinki: WSOY. Atena Kustannus
- Hakala, J.T. 2002. Luova prosessi tieteessä. Helsinki: Gaudeamus
- Stenius, C. 2006. Chaconne. Magnus Lindberg ja uusi musiikki. Helsinki: WSOY
- Salmenhaara, E. 1976. Miten sävellykseni ovat syntyneet. Helsinki: Otava
- Solatie, J. 2009. Luova Lapsi. Oivaltaa, oppii ja pärjää. Helsinki: Tammi
- Tuominen, S. & Koski, J.T. 2007. Kuinka ideat syntyvät? Luovan ajattelun käsikirja. Helsinki: WSOY
- Koskennurmi-Sivonen, R. & Seitamaa-Hakkarainen, P. 2004. Luovuus. Viitattu 21.4.2012 http://www.mlab.uiah.fi/polut/Luovuus/teoria_luovuus.html
- Pekkonen, K. 2011. Luovuus: sen osa-alueet ja niiden yhteydet älykkyyteen, kognitiivisiin tyyliin ja persoonallisuuteen. Pro gradu -työ: Helsingin yliopisto, Käyttätymistieteidenlaitos, Psykologia
- Pnas. Viitattu 19.5.2014 <http://www.pnas.org/>
- Consciousness and Cognition. Viitattu 19.5.2014 <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1053810012000037>
- HS.fi. Viitattu 19.5.2014 <http://www.hs.fi/paakirjoitus/artikkeli/Kouluissa+tulisi+opettaa+intuition+k%C3%A4yt%C3%B6%C3%A4/1135265789036>
- Sivistys.net. Viitattu 5.5.2012 <http://www.sivistys.net>
- Pirkka.fi/Sukkahousuniksit. Viitattu 19.5.2014 <http://www.pirkka.fi/niksit/sukkahousuniksit>
- Sternberg, R. & Lubart, T. (1999). The Concept of Creativity: Prospects and Paradigms. Teoksessa Sternberg, R. (toim.) Handbook of Creativity. Cambridge: Cambridge University Press, 3–15.

Tervetuloa konserttiin!

Tämä konsertti on osa opinnäytetyötäni ja huipentaa sävellysoipintoni, jota olen suorittanut **Turun ammattikorkeakoulussa** säveltäjä **Tuomo Teirilän** sekä monen muun opettajan opastuksella. Olen saanut nauttia tämän talon antimista jo melkoisen pitkän ajan. Totisempi musiikin opiskelu alkoi klassisen kitaran opinnoilla **Turun Konservatoriossa** 1997, ja pienen tauon jälkeen hyppäsin mukaan ensin Tumpin sävellyskurssille, jonka jatkeeksi aloitin sävellysoipinnot Turun AMK:ssa syksyllä 2009. Siinä se lyhyesti.

”Taiteelle on ominaista, että se panee jotakin liikkeelle, sen vaikutus jatkuu, se esittää ajatuksia, jotka synnyttävät uusia ajatuksia” - Erkki Salmenhaara. Toivottavasti jokin liikahtaa!

Toivoo: Kimmo

Sanottavaa sävellyksistä

Kun luodaan jotain uutta on, usein murskattava jotain vanhaa. Niin ovat syntyneet niin elämälle välttämättömät raskaammat alkuaineet kuin pienen lapsen jokainen itse tehty lego-avaruuksaluskin. Minä tyydyin murskaamaan pari keittiön kaapista löytynyttä jälkiruokakulhoa. Syntyi kivoja ääniä, joita käytin väliosan raaka-aineena. Tämän ”Sillan” on tarkoitus johdattaa kuulija kiireisestä ja virikkeitä täynnä olevasta maailmasta johonkin rauhallisempaan atmosfääriin. ”Tois puol jokke”. Ja kyllä. Äänimateriaalina on käytetty myös vessan huuhtelemisesta syntyvää kohinaa. Vanha paska huuhtoutuu kaukaisuuteen. *Åboe* rakentuu kahdesta soolo-oboe kappaleesta ja niitä yhdistävästä tietokoneen avulla tehdystä äänimaisemasta. Kalevalamittainen säe on jälkimmäisen oboekappaleen perusrytmi, mutta sitäkin pilkotaan miten sattuu.

Kaksi miniatyyriä sopraanolle ja pianolle sai alkunsa Vappu Sallisen runosta, jonka aihe on otettu yhdestä raamatun vertauskuvasta. Vapun toiveesta päätin yrittää säveltää siitä laulua. Se valmistuikin lähes yhdeltä istumalta, mikä ei ole se tavanomainen sävellyksen synty tapa. Sinikka Päivinen ehdotti, että tekisin tälle laululle parin, joka kertoisi siitä, kun ”öljyä lamppuun” ei ole vielä löytynyt. Oman tulkintani mukaan Eevent Haltosen teksti Tyhjää kertoo kyseisestä mielen tilasta.

Tänään (san. Vappu Sallinen)

*Tänään olen se viisas neitsyt
pidän lamppuni palamassa omaan kylliksi öljyä
Tänään olen matkalla koko ajan perillä
viisas neitsyt, lamppuni palaa*

Tyhjää (san. Eevert Haltsonen)

*Tyhjää on tahtoni
Odotan, odotan näkemättä mitä
Sammunut se mikä joskus hellästi sitoi, paransi ja voiteli, ajoi ihmetyksen äärelle
Mistä täytyy tyhjä tila?
Mihin käännän katseeni?*

Alussa oli säveljoukko. Sitten kysymys; mitä soittimia? Katselin nuotinosohjelman tarjoamia valmiita pohjia. Klikkasin *Wind quietet*. Ai, tällainenkin on olemassa. Tähän on kiva. Idea alkoi saada muotoa. Äitikin sattui kuulemaan pätkän midipiipitystä jossain säveltämisen vaiheessa. Sanoi surulliseksi. No ei minusta ole! Nyt kuulemme onneksi eläviä soittimia Laivaston soittokunnan puhallinkvintetin käsissä. Mitähän mamma nyt sanoo?

Liikahdus on ensimmäisiä teoksia, jotka olen tehnyt Tumpin ohjauksessa. Se valmistui vuonna 2009 sävellyskilpailua varten, jossa haettiin nuoriso-jousiorkesterille sopivaa ohjelmistoa. Sen säveltämisen aikoihin koin paljon ”liikahduksia”, tunsin, että jotkin asiat etenivät. Alkuideana toimi kuitenkin lyhyt melodia-aihe, joka soi päässäni, kenties kirkkaan pakkasyön inspiroimana, kun ajoin aamuyöllä keikalta kotiinpäin. Alussa kuullaan enimmäkseen joskus kylmiksikin kuvailtuja kvarttirakenteisia harmonioita (yritin välttää tuollaisia termejä, mutta en onnistunut, sori). Lämpöä biisiin hain tuomalla keskiosaan yhden vanhoista ideoistani, kolmisoinnuilla säestetyin valssin, jonka tein muinoin säveltapailutunnin harjoituksena.

Mood Variations. Nämä nimet on usein vaikeita keksiä. Tässä ei ole niinkään kyse suurista fiiliksen vaihteluista tai perinteisestä variaatio-sarjasta, vaan oikeastaan yhden ”muudin”, tunnelman, idean kehittelystä. Ihan vaan kokeilla mitä siitä saisi irti, mihin se johtaa.

Kronon säveltämisen aloitin järjestämällä seitsemän eri moodia jokseenkin symmetrian vaatimukset täyttävään jonoon. Tämä moodi-sekvenssi vaikuttaa taustalla läpi koko kappaleen. Mielikuvissani se on huolella raudoitettu betoni-perusta, jonka päälle voin säveltää musiikkia rohkeastikin vailla huolta rakennelman sortumisesta. Nimi Krono viittaa aikaan. En keksi mitään sanottavaa, joten siteeraan taas kirjailijaa: ”*Hetki oli pieni reikä josta siivilöityi kaikki ihmisen käytettävissä oleva aika.*” – César Aira. Krono on jatkoa Synkrolle, jonka kantaesitys oli samassa salissa marraskuussa 2012. Hmm... Pitäisiköhän tehdä kolmaskin? Synkro – Krono – ? ... Nostos? eli kotiinpaluu. Ehkä?

Erityiset kiitokset Tuomo Teirilälle sekä muille opettajille, muusikoille; Manulle, Sinikalle, Riikalle, Sarille, Anniinalle, Pekalle, Hannulle, Matille, Juhanille, Varvintorin Orkesterille sekä Lauri Haapaselle ja Hannes Merisaarelle. Ja kiitos myös perheelle, Vapulle ja kavereille, siis niille kavereille, jotka tulivat paikalle tänään. Kiitos Tommille ”Turku-päivieni” pääasiallisen majoitusvastuun kantamisesta, sekä leffoista. Esimerkiksi se Woody Allenin ”What Ever Works” oli ihan ok.

<i>Åboe</i> (2012)	Oboe, Manu Qvist, ääninauha
<i>Puhallin kvintetto</i> (2013)	Laivaston soittokunnan puhallinkvintetti Kapellimestari, Juhani Valtasalmi Huilu, Sari Vaittinen Oboe, Anniina Hänninen Klarinetti, Pekka Nyberg Käyrätorvi, Hannu Lehtonen Fagotti, Matti Joensuu
<i>Tyhjä, Tänään</i> (2013)	Sopraano, Sinikka Päivinen Piano, Riikka Marku
<i>Liikahdus</i> (2009)	Varvintorin Jousiorkesteri
<i>Mood Variations</i> (2013)	Varvintorin Orkesteri
<i>Krono</i> (2012)	Varvintorin Orkesteri

Huilu; Jannicke Ingelin, Luigi Basso
Oboe; Manu Qvist, Panu Ihatsu
Klarinetti; Ville Alaranta, Juhani Valtasalmi
Käyrätorvi; Jenni Lamminen, Johanna Koiranen
Trumpetti; Tommi Niinisalo, Teuvo Ruhanen
Pasuuna; Jussi Tuukkanen, Onni Kaarle
Lyömäsoittimet; Auni Riihihuhta

Viulu I; Li Qi, Irina Rusu, Anna-Maria Huohvanainen
Viulu II; Riitta Taara, Viktoria Lezhneva
Alttoviulu; Iida Falck, Tuuli Amrahova
Sello; Lydia Eriksson, Katariina Kolehmainen, Aki Yrjä
Kontrabasso; Miriam Tuominen